

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

ԺԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ Ե.

1856

ՄԱՐՏ 15.

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն Ք

ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆ

Այսի անգամ աշխարհքիս չորս կողմը եղած ձամբորդութիւնը :

Քրիստափոր Գոլոմպոսի 1492^ն լճմերիկան գտնելէն վերջը երբոր Սպանիացիք խելունին մտունին ազգովին այդ ընդարձակ երկիրը տիրապետելու դարձուցին, ու իրենց ագահութիւնը միայն պատճառ կ'ըլլար նորանոր աշխարհքներ գտնելու, և Գորդէս սպանիացին Սեխիգոյի հարուստ երկիրը յաջողութեամբ ձեռք կը ձգէր, Սակեղան անունով բորգուգալցի նաւավար մը 1519^ն նոր մտածութիւն մը ըրաւ, մեծ՝ բայց միանգամայն յանգուգն, ոչ ինչ ընդհատ Գոլոմպոսի մտածութենէն : Գնաց Սպանիոյ Փերտինանտոս թագաւորին ու խնդրեց որ իրեն ձեռքը հինգ նաւ տայ, որպէս զի անոնցմով երթայ ու արեւմտեան կողմէն լճեւեղան հնդկաստան նոր ձամբայ մը բանայ : Ինչպէս ուզեր էր փորձել Գոլոմպոս : Լճդ առաջարկութիւնը,

որ երեսուն տարի առաջ երեւակայեալ մտաց ցնորք մը երեւցաւ, այս ատեն ամէն Սպանիացիք վստահութեամբ յանձն առին, որոնց աչքին առջև ալ բան մը չկար որ անկարելի ըլլար՝ լճմերիկայի գտնուելէն վերջը : և իրաւցրնէ տեսնես նաւավարներու մեծ խումբ մը միաբանեցաւ մէկտեղ ժողովուեցաւ եռանդեամբ մը՝ այս արշաւանքը գլուխ հանելու խորհրդով :

Սակեղան բազմ փնտռող մարդ մը չէր : քաջասրտութենէն զատ, որ ըրած առաջարկութենէն յայտնի է, նաեւ սատիկ ճարպիկութիւն մ' ալ ունէր : և անով ինչուան նոյն ատենն որ Քրիստափոր Գոլոմպոսի ձամբէն խոտորիլ մէկը չէր համարձակած՝ յոր երկիրը անցնելու, ինքը բոլորովին նոր ձամբայ մը բռնեց : Գատիսհէն նաւ մտաւ, որ լճնալուսիա նահանգին գլխաւոր նա-

ւահանգիստն է (Սիջերկրական ծովուն վրայ), շիտակ դէպ ի հարաւ ինքզինքը շտկեց՝ Բոլանդեան ուկիհանսը կտրելով. ու Պրազիլի եզերքը ետին ձգելով՝ առաջ անցաւ, և լայն ու խոր գետի մը բերան հասաւ, որուն վերջը Ռիոյ Գէ Լա Բլաբա անունը տուն, որ Վետ Բրծաթի ըսել է Սպանիացոց լեզուով, որովհետեւ քիչ մը հեռու այս գետէն արծաթահանքեր գտնուեցան։ Սակեւան այդ որ տեսաւ, համարձակեցաւ իր նաւերովը ներս մտնել այս մեծ գետէն. բայց քանի որ ծովէն կը հեռանար, նաւարկութիւնը այնչափ աւելի կը դժուարանար. անով բռնադատուեցաւ նորէն ուկիհանոս դառնալ, և իր առջի ճամբան բռնել շիտակ նոյն ուղղութեամբ դեռ առաջ ելածով խել մը ամիս՝ տաք և այրող կլիմայի մը տակ, որուն վատառողջութենէն իր մարդիկներէն շատը կորսնցուց։ Փուճ տեղը մնացողները կ'աղաչէին Սակեւանի որ այս իր առաջարկութենէն ետ կենայ, ու Սպանիա դառնայ. հնարք չեղաւ այս աներկիւղ մարդուն արիութիւնը շարժել։ Եւ իրաւքնէ իր երկայնմութիւնը արդար կերպով վարձատրուեցաւ, երբոր նեղկեկ կրճի մը բերան տեսաւ, որն որ իրեն երևցաւ թէ՛ Վոր երկրին ցամաքը կը կտրէ անդին կ'անցնի։

Բայց յանդգնութիւն էր այնպիսի նեղուցէ մը անցնիլ, ուր տեղւոյն նեղ ըլլալը, ապառաժուտ ժայռերը, և ջրոյն հոսանքն ու անհանդարտութիւնը կրնային բիւր վտանգի մէջ ձգել զինքը. իսկ ինքը վախն ինչ է չէր գիտեր, և քսան օրուան մէջ մտաւ կտրեց ու ելաւ անդին այն երկիւղալի անցքէն՝ նաւերէն իրեքը ջախջախած թողլով անոր ժայռերուն վրայ. բայց ինչ շնորհակալութիւն տուաւ Բսուծոյ, երբոր անդիի կողմը դարձեալ ընդարձակ ուկիհանոսի պէս ծովու մը մէջ գտաւ ինքը զինքը. սակայն ասոր ալիքները իրեն այնպէս հանդարտ ու կակուղ եկան, որ անունը խաղաղական ուկիհանոս դրաւ։

Բայն վայրկենէն իմացաւ Սակեւան

որ իրեն ձեռք զարկածը անտարակուսելի յաջող ելք պիտի ունենայ. և իրեն մնացած երկու նաւերը դէպ ի հիւսիսային արեւմուտք ուղղելով, յոյս ունէր որ քիչ ատենէն Բսիոյ ցամաքը տեսնէ։ Բայց այդ ճամբորդութիւնը աւելի դժբաղդ պիտի ըլլայ եղեր իրեն համար։ Ճամբան մանր մունր կղզիներու հանդիպեցան. և անուշ ջուր ու ուտելիք ճարելու համար, որովհետեւ երկու տարուան ճամբորդութենէն առած պաշարնին լմնցեր կամ լմննալու վրայ էր, մօտեցան ասոնցմէ մէկուն ու ցամաք ելան նայելու համար թէ բան մը կրնա՞ն արդեօք գտնալ։ Եւ ինչ հանդրախ հոն. այդ կղզիները վայրենիներով լեցուն են եղեր, որոնք տեսնելնուն պէս զասոնք՝ իրենց նետերովն ու տէգերովը վրանին յարձրեցան ու շատերը հոն գետին փռեցին, և հազիւ արտորնօք նաւաստիներէն ոմանք կրցան իրենք զիրենք նաւ ձգել. բայց Սակեւան ալ մէջերնին չէր. իր արիւնով ներկեց այն հիւրատեաց երկիրը։ Իրեն ընկերները ցաւած ու տխուր հեռացան այն դժբաղդ կղզիներէն, որոնք ատեն անցնելէն վերջը Փիլիպպին Էլիէ ըսուեցան ի պատիւ Փիլիպպոս Բ Սպանիոյ թագաւորին, որ Սարոլոս Ե մեծանուն կայսեր որդին էր։ Բայց որպէս զի իրենց արիասիրտ նաւապետին յիշատակը յաւերժացրնեն, այն դժուարին անցքը՝ ուսկից Բոլանդականէն Խաղաղական ուկիհանոս անցան՝ Անյո Մալեւանի անունանցին, իբրեւ վերջին վկայութիւն իրենց անոր վրայ ունեցած համարմանն ու երախտագիտութեանը, որ առջինը եղաւ ինքը զինքը այն վտանգին մէջ ձգելու։

Բայտ ամէն բանով ալ Սակեւանի ընկերները իրենց առաջնորդին քաջասրտութիւնը հագած՝ ամենեւին չվըհատեցան. անոր գլխաւոր պաշտօնատէրներէն մէկը, որ Սեբաստիանոս տէլ Վանոյ կ'ըսուէր, ասոնց զուխ անցաւ, և սկսած ճամբանին դէպ ի հիւսիսային արեւմուտք անխոտոր բռնած՝ այդ անծանօթ ծովը կտրեց, ուր ստէպ

ստէպ նորանոր երկիրներ աշուրնուն կը հանդիպէր . և առանց գիտնալու որ մըն ալ յանկարծ իրենք զիրենք այն կղզիներուն գիմացը գտան , որոնք այն ատենները Ռորդուգացոց ձեռքն էին , և կ'ըսուէին Մօլ-44էան կղզի , կամ Հաթէնոյ (որովհետեւ այդ վաճառական ազգը հոնտեղէն պղպեղ , դարսենի ' , մեխակ և ուրիշ համեմներ կը հանէր , որոնց ախորժը խաչակրացմէ Լաւրոպա մտեր էր) : Սեբաստիանոս տէլ Վանոյ ինքըզինքը կորսնցուց զարմանքէն և ուրախութենէն . իմացաւ որ քիչ մը ատենէն Բրեւէլեան Հնդկաստան պիտի հասնի , և թէ Չինաստանի ու Ղաթուի տէրութեանց մօտ էր , զորոնք ատենօք Սարգոյ Ռոյոյ վենետիկցի երեւելի ճամբորդը Լաւրոպացոց ճանցուցեր էր համբաւաւոր Չիլանկոյ կղզիին աւնուամբը : Լա այս ամենօգտակար գիւտին վրայ գոհ եղած , իր մնացած մէկ նաւովը միայն , որն որ Յալթա-Բիւն կը կոչուէր , բորդուգացի նաւուղի առած՝ անոր առաջնորդութեամբը սկսաւ դէպ 'ի Սպանիա ինքըզինքը շտկել Բարեյուսոյ Վիսուն վրայէն , զոր քսան տարի հազիւ կար որ Սասգոյ տէ Կամա գտեր էր :

Յետ անընդհատ նաւարկութեան մը , որ իրեք տարի և քսանըութը օր քշեց , որով իրապէս աշխարհքիս չորս կողմը պտրտեցաւ , վասն զի բոլոր աշխարհքիս մեծագոյն ցամաքներէն անցաւ , վերջապէս հասաւ Սպանիա 1522 տարւոյն : Սեծ զարմանք և մեծ ցնծութիւն եղաւ ամենուն , որոնք որ այս ճամբորդութեան պատմութիւնն ու դիւպուածները կը լսէին , և Սակեւլանին դժբաղդ մահը միայն զիրենք կը տխրեցընէր , որ չկրցաւ իր ծանր աշխատութեան պտուղը գոնէ տեսնել ու այնպէս մեռնիլ :

Լա այս արտաքոյ կարգի ճամբորդութեան պատմութիւնը մէկը թէ որ ուղենայ լաւ ըմբռնել , որ վերջը դեռ ուրիշ շատերն ըրին , պէտք է երկրագունտ

մը առնէ և վրան դիտէ Սակեւլանի ու իր արժանաւոր յաջորդին ըրած ճամբորդութիւնը : Բայց մեզի զարմանալին աւելի այս է , որ այդ երկայն և վըտանգաւոր ճամբորդութիւնը Վրիստափոր Վոլումպոսին մեծ մտածութիւնը ստուգեց , որն որ առանց առաջնորդի՝ միայն իր խելքովը մակաբերեր էր թէ դէպ 'ի արեւմուտք նաւարկելով , պէտք էր որ վերջապէս Բսիոյ արեւելեան ծովեզերքը հասնինք և Բրեւէլեան Հնդկաստան :

Սակեւլանի պատմութիւնն ընելէն ետքը՝ Մակեւլանի անցն ալ կ'արժէ համառօտ մը ստորագրել . մէկ կողմը ընդարձակ դաշտեր են չոր , աւազուտ , առանց ծառի . ուր Բադակոնացիք կը բնակին , որ հարաւային Բլեքիայի վայրենի ազգերէն մէկն է , որոնց հասակը Լաւրոպացոց հասակէն շատ աւելի բարձր է : Իսկ անոր դիմացն ալ մեծ ու պզտի կղզիներու խումբ մը կայ , որոնք Բադակոնեան արշաղէկափոս կ'ըսուին , կամ երբէր Հրոյ , որովհետեւ աշխարհքիս ջերմագոյն կլիմային տակը կ'իյնան : Լա կղզիներէն մէկուն ծայրը , որ հարաւային կողմին ամենէն առաջ գացած մասն է , Գլու-Հոան կը կոչուի՝ անգղիացի նաւապետի մը անունէն , որ այն հրուանդանին առջի գտնողն եղաւ . և հիմա Լաւրոպայէն խաղաղական ուլկիանոս գացող նաւերը ասոր դիմացէն կ'անցնին , աւելի հանգիստ ըլլալուն քան ըզՄակեւլանի անցը :

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կոստանդին Սիմոնիդէս յոյն :

Բնուն յայտնի է թէ Լաւրոպացիք որչափ մեծ յարգ կու տան հին Յունաց գրուածքներուն՝ անոնց հնութեանն ու ազնուութեանը համար , և թէ հետեւաբար հին ձեռագիրները որչափ կը յարգեն ու անոնց անմշաս պահպանութեանը որչափ վրէժխնդիր են . բայց